

**UCHWAŁA NR XLV/1249/22
RADY MIASTA SZCZECIN
z dnia 14 grudnia 2022 r.**

w sprawie przyjęcia „Programu wspierania rodziny i rozwoju pieczy zastępczej Gminy Miasto Szczecin na lata 2023-2025”

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2022 r. poz. 559, poz. 583, poz. 1005, poz. 1079, poz. 1561), w związku z art. 92 ust. 1 pkt 1 i ust. 2 ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym (Dz. U. z 2022 r. poz. 1526), art. 176 pkt 1 i art. 180 pkt 1 ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz. U. z 2022 r. poz. 447, poz. 1700), **Rada Miasta Szczecin uchwala, co następuje:**

§ 1. Przyjmuje się do realizacji „Programu wspierania rodziny i rozwoju pieczy zastępczej Gminy Miasto Szczecin na lata 2023-2025” w brzmieniu stanowiącym załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Prezydentowi Miasta Szczecin.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie z dniem 01 stycznia 2023 r.

Przewodnicząca Rady Miasta Szczecin

Renata Łażewska

Załącznik do uchwały Nr XLV/1249/22
Rady Miasta Szczecin
z dnia 14 grudnia 2022 r.

**PROGRAM WSPIERANIA RODZINY I ROZWOJU PIECZY ZASTĘPCZEJ
GMINY MIASTO SZCZECIN NA LATA 2023-2025**

Szczecin, 2022

Spis treści

1. Wprowadzenie	3
2. Adresaci programu.....	4
3. Spójność programu z dokumentami strategicznymi.....	5
4. Diagnoza, zasoby, obecne działania.....	7
4.1. Dane demograficzne, małżeństwa, rozwody	7
4.2. Rodzina w systemie pomocy społecznej.....	8
4.3. Dział Wsparcia Rodziny. Asystentura rodzin.....	10
4.4. Placówki Wsparcia Dziennego	13
4.5. Zespół intensywnej pracy z rodziną.....	14
4.6. Stan pieczy zastępczej. Podstawowe dane.....	15
4.6.1. Przyczyny pobytu w pieczy zastępczej.....	15
4.6.2. Liczba dzieci w pieczy zastępczej	15
4.6.3. Wiek dzieci w pieczy zastępczej.....	17
4.6.4. Zmiany w organizacji i strukturze pieczy zastępczej	18
4.6.5. Usamodzielniani z pieczy zastępczej	23
4.7. Kierunek działań i zmian.....	25
5. Cele i działania Programu.....	27
5.1. Cel operacyjny I.....	27
5.2. Cel operacyjny II.....	29
5.3. Cel operacyjny III.....	30
5.4. Cel operacyjny IV	33
5.5. Cel operacyjny V.....	36
6. Finansowanie programu	40
7. Limit zawodowych rodzin zastępczych i rodzinnych domów dziecka	41
8. Monitoring i ewaluacja	42
9. Ocena ryzyka.....	42
10. Plan komunikacji społecznej dokumentu	42
11. Zakończenie.....	43
12. Spis tabel.....	43
13. Wykaz skrótów.....	44

1. Wprowadzenie

Program wspierania rodziny i rozwoju pieczy zastępczej na lata 2023-2025, zwany dalej „Programem” jest kontynuacją celów i działań ujętych w programie na lata 2020-2022, przyjętego Uchwałą nr XV/499/20 Rady Miasta Szczecin z dnia 25 lutego 2020 r. Program obejmuje całokształt zadań samorządu terytorialnego wynikających z ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, zwanej dalej „ustawą”, które były realizowane w ramach poprzedniego Programu (m.in. standaryzacja placówek opiekuńczo-wychowawczych, rozszerzenie oferty wsparcia dla rodzin z dziećmi, rodzin zastępczych, dzieci umieszczonych w tych rodzinach i dzieci biologicznych, opiekunów zastępczych, stworzenie kompleksowego systemu wspierania usamodzielnianych wychowanków opuszczających pieczę zastępczą itd.). Podstawą prawną opracowania niniejszego Programu jest art. 176 pkt 1 oraz art. 180 pkt 1 ustawy – powyższe przepisy nakładają odpowiednio na gminy i powiaty zadania administracji publicznej w zakresie wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej, do których należą opracowanie i realizacja 3-letnich gminnych programów wspierania rodziny oraz 3-letnich powiatowych programów dotyczących rozwoju pieczy zastępczej.

Cele i kierunki działań w przygotowanym na kolejne lata Programie zostały dostosowane do aktualnych potrzeb i wyzwań w obszarze społecznym. Zostały też uzupełnione o nowe, wynikające zarówno z analizy skali różnych zjawisk, jak i zmian w obszarze szeroko rozumianej polityki społecznej i rodzinnej. Przyczynkiem do zmian jest również okres pandemii, która wywołała konieczność szukania innych niż dotychczas rozwiązań i metod pracy w obszarze wspierania rodziny i pieczy zastępczej.

W latach 2020-2021 zagrożenie epidemiczne i wprowadzane ograniczenia wymusiły konieczność zastosowania nowych technik pracy z rodzinami korzystającymi ze wsparcia. Obok dotychczasowych działań w ramach realizacji zadań Programu Wspierania Rodziny i Rozwoju Pieczy Zastępczej wynikających z zapisów ustawowych koniecznym było poszerzenie oddziaływań indywidualnych, doradczych, monitorujących z uwzględnieniem potrzeb każdej z rodzin. Pracownicy socjalni i asystenci rodzin monitorowali sytuację dzieci w środowiskach stosując bezwzględnie środki ochrony, w sytuacjach koniecznych podejmując wizyty ograniczone czasowo do minimum. Kontakt z rodzinami utrzymywany z wykorzystaniem telefonu, komunikatorów pozwolił na realizację indywidualnej ścieżki wzmocnienia umiejętności rodzicielskich, funkcjonowania społecznego. Telefoniczne konsultacje z nauczycielami wychowawcami placówek wsparcia dziennego i pedagogami szkolnymi ułatwiły i wręcz umożliwiły realizację zdalnej formy nauki dzieciom. Ważnym działaniem było wskazywanie rodzinom dostępu do zdalnej formy wsparcia psychologicznego i terapeutycznego. Do szczególnych działań zaliczyć należy przeprowadzania zdalnych treningów profilaktyki zdrowia, informowanie o stanie zagrożenia epidemicznego, zalecanie używania maseczek ochronnych, środków dezynfekcji, przyjmowania szczepionek, przestrzegania zasad kwarantanny i izolacji. Konsultacje w ramach zespołów interdyscyplinarnych z przedstawicielami szkół, placówek wsparcia dziennego, zespołów służby kuratorskiej i innych, przyjęły formę kontaktów on-line, telekonferencji.

Zakres i jakość realizowanych w trudnym okresie pandemii działań jest dowodem skuteczności systemu wsparcia rodzin.

Program ujmuje nowe, jak i już wdrażane i przewidziane do realizacji, instrumenty wspierania rodzin, dzieci, rodziców zastępczych i głównych realizatorów zadań na ich rzecz (zmiany w strukturze MOPR w Szczecinie takie jak utworzenie nowego Działu Wsparcia Rodziny, wyłonienie w Dziale Pieczy Zastępczej odrębnej sekcji do spraw promocji i rozwoju rodzinnej pieczy zastępczej, standaryzacja placówek opiekuńczo-wychowawczych w Centrum Opieki nad Dzieckiem).

Program opracowany został w powiązaniu ze Strategią Rozwiązywania Problemów Społecznych dla Gminy Miasta Szczecin do roku 2027 (zwanej dalej Strategią), która wskazuje rodzinę jako kluczowego beneficjenta polityki społecznej Miasta, określając szereg działań wspierających szczecińskie rodziny na wszystkich etapach jej życia.

Niniejszy Program, zgodnie z założeniami ustawy, odnosi się do celów strategii dotyczących wspierania rodziny w kryzysie, co skutkowało ma ograniczeniem kierowania dzieci do różnych form pieczy zastępczej i reintegracją rodzin. Założenia Programu odnoszą się również do doskonalenia pieczy zastępczej, tak by dzieci pozbawione opieki rodziców naturalnych zyskiwały wsparcie umożliwiające im godne i samodzielne życie w przyszłości.

2. Adresaci programu

Uwzględniając zapisy ustawy oraz rozeznane potrzeby, za głównych adresatów Programu uznaje się przede wszystkim:

1. Rodziny z dziećmi zagrożone wykluczeniem społecznym i niskim poziomem zaspokajania potrzeb, a tym samym narażone na doświadczanie trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych;
2. Rodziny, których trwałość i zdolność do wypełniania funkcji opiekuńczo-wychowawczych jest zagrożona na skutek doświadczanych trudności, których nie są w stanie same przezwyciężyć;
3. Rodziny, w których na skutek głębokich dysfunkcji doszło do ograniczenia władzy rodzicielskiej, a nierzadko do umieszczenia dzieci w pieczy zastępczej, czyli de facto nastąpiła już dezintegracja rodziny;
4. Rodziny zastępcze i inne podmioty pieczy zastępczej;
5. Dzieci i młodzież w pieczy zastępczej;
6. Usamodzielniani wychowankowie dorastający w pieczy zastępczej;
7. Realizatorzy zadań na rzecz wspierania rodziny, wspierania i organizacji pieczy zastępczej ich podopiecznych i osób usamodzielnianych.

Szczególnym adresatem programu są dzieci i młodzież z wyżej wymienionych rodzin, dla których przewidywane działania mają w części charakter kompensacyjny,

przynajmniej okresowo, dla zminimalizowania konsekwencji zaburzeń w wykonywaniu funkcji opiekuńczo-wychowawczej przez rodziców.

Adresatem programu są także podmioty zobowiązane do realizacji działań na rzecz rodziny przeżywającej trudności w wykonywaniu funkcji opiekuńczo-wychowawczej. Zakłada się, że realizacja programu ma poprawić warunki wykonywania ich zadań, rozszerzyć grono partnerów i sojuszników, a poprzez okresowe gromadzenie i upublicznianie danych przyczynić się do lepszego dostrzegania potrzeb, adekwatne do nich planowanie finansowe i uwzględnianie problematyki rodziny w innych przyjmowanych regulacjach i rozwiązaniach.

Program nie jest adresowany jedynie do tych rodzin z dziećmi, które obecnie są objęte instrumentami pomocy społecznej. Zadania wspierające i profilaktyczne na rzecz rodzin są w nim ujęte także po to, by liczba rodzin z dziećmi w obszarze pomocy społecznej nie rosła, a także po to, aby zmniejszała się liczba dzieci w zastępczych formach opieki.

Adresatem programu jest w szerokiej perspektywie całość społeczności Szczecina, bowiem zakładana poprawa kondycji szczecińskich rodzin, zahamowanie niekorzystnych tendencji i skali problemu, jakim jest niewłaściwe wykonywanie funkcji opiekuńczo-wychowawczej, jest żywotnym interesem tej społeczności w wymiarze strategicznym, co odpowiada zapisom krajowej Strategii Polityki Społecznej, z której wynika, że „...odpowiednio zaprojektowana i wdrożona polityka społeczna stanowi inwestycję, która przynosi korzyści wszystkim obywatelom i całemu społeczeństwu. Działania zmierzające do integracji społecznej zwiększają potencjał rozwoju, także sprzyjają zwiększaniu aktywności społecznej we wszystkich obszarach”.

3. Spójność programu z dokumentami strategicznymi

Program jest spójny z celami, obszarami i priorytetami wskazanymi w poniższych dokumentach strategicznych na poziomie krajowym, regionalnym i lokalnym.

Tabela 1. Spójność programu z założeniami dokumentów strategicznych na poziomie krajowym, regionalnym i lokalnym

Poziom krajowy	
Nazwa dokumentu strategicznego	cel/obszar/priorytet/program
Strategia na Rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)	Cel szczegółowy II: Rozwój społecznie wrażliwy i terytorialnie zrównoważony.
Strategia Rozwoju Kapitału Ludzkiego 2030	Cel szczegółowy nr 3: Wzrost i poprawa wykorzystania potencjału kapitału ludzkiego na rynku pracy. Cel szczegółowy nr 4: Redukcja ubóstwa i wykluczenia społecznego oraz poprawa dostępu do usług świadczonych w odpowiedzi na wyzwania demograficzne.

	Obszar: Spójność Społeczna – Kierunek interwencji: Aktywna polityka rodzinna.
Krajowy Program Przeciwdziałania Ubóstwu i Wykluczeniu Społecznemu, Aktualizacja 2021-2027, polityka publiczna z perspektywą do roku 2030	Priorytet IV: Instytucje pomocy społecznej oraz podmioty ekonomii społecznej – wsparcie dla osób i rodzin.
Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej do 2023 roku, Ekonomia Solidarności Społecznej	Obszar I. Solidarna wspólnota lokalna. Obszar IV: Solidarne społeczeństwo.
Krajowa Polityka Miejska 2023	Obszar 4.5: Rewitalizacja. Obszar 4.9: Demografia.
Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju. Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności	Cel 6: Rozwój kapitału ludzkiego poprzez wzrost zatrudnienia i stworzenie „worksafe rate”.
Strategia Rozwoju Usług Społecznych Polityka Publiczna do roku 2030 (z perspektywą do 2035 r.)	Cel strategiczny 1: Zwiększenie udziału rodzin i rodzinnych form pieczy zastępczej w opiece i wychowaniu dzieci.
Strategia na Rzecz Osób z Niepełnosprawnościami 2021-2030	Priorytet I: Niezależne życie. Priorytet V: Warunki życia i ochrona socjalna.
Poziom regionalny	
Nazwa dokumentu strategicznego	cel / obszar / priorytet / program
Strategia Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do roku 2030	Cel strategiczny I: Otwarta społeczność. Cel Kierunkowy 1.1.: Wzmocnienie potencjału demograficznego i funkcji rodziny.
Wojewódzki Program Wspierania Rodziny i Systemu Pieczy Zastępczej na lata 2021-2027 pt. „Region Przyjazny Rodzinie”	Cel I: Wzmocnienie rodziny w województwie zachodniopomorskim. Cel II: Rozwój systemu pieczy zastępczej zgodny z ideą deinstytucjonalizacji.
Strategia Rozwoju Szczecińskiego Obszaru Metropolitalnego	Cel operacyjny II.4: Wzmacnianie aktywności społecznej i gospodarczej mieszkańców.
Poziom lokalny	
Nazwa dokumentu strategicznego	cel/obszar/priorytet/program
Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych dla Gminy Miasto Szczecin do roku 2027	Obszar 1: Wspieranie rodziny i system pieczy zastępczej.
Strategia Rozwoju Szczecina 2025	Cel operacyjny I.2.: Rewitalizacja i rozwój przestrzeni miejskiej. Cel operacyjny I.3.: Wspieranie rozwoju efektywnych usług społecznych.
Program „Szczecin przyjazny rodzinie”	Cele: zwiększenie dostępności różnego rodzaju dóbr kultury oraz usług związanych z wypoczynkiem, sportem, rekreacją, turystyką i edukacją, oferowanych przez jednostki organizacyjne Gminy Miasto Szczecin, 2) zwiększenie dostępności usług i towarów

	oferowanych przez inne podmioty biorące udział w Programie, 3) wsparcie rodzin w procesie wychowawczym.
Gminny Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych oraz Przeciwdziałania Narkomanii dla Miasta Szczecin na lata 2022-2023	OBSZAR 1: Profilaktyka i promocja zdrowia. OBSZAR 2: Redukcja szkód i rehabilitacja (readaptacja i reintegracja) zdrowotna, społeczna i zawodowa osób z problemem uzależnień. OBSZAR 3: Działania na rzecz rodzin z problemem uzależnień i przemocy.
Miejski Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie w Szczecinie na lata 2021-2023	Cel Główny: Zwiększenie skuteczności przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz zmniejszenie skali tego zjawiska w Gminie Miasto Szczecin. Cel operacyjny 1: Zintensyfikowanie działań profilaktycznych w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie w Gminie Miasto Szczecin. Cel operacyjny 2: Zwiększenie skuteczności ochrony i wsparcia osób dotkniętych przemocą w rodzinie w Gminie Miasto Szczecin. Cel operacyjny 3: Zwiększenie skuteczności oddziaływań wobec osób stosujących przemoc w rodzinie w Gminie Miasto Szczecin
Miejskiego Programu Przeciwdziałania Bezdomności na lata 2022-2027	Cel główny 1: Inicjowanie i wspieranie warunków ograniczających wykluczenie społeczne osób i rodzin w kryzysie bezdomności.
Społeczne Programy Mieszkaniowe Szczecińskiego Towarzystwa Budownictwa Społecznego	- Program „Dom dla studenta”, - Program „Dom dla absolwenta”, - Program „Dom dla dziecka”, - Program „Dom dużej rodziny”, - Program „Dom na start”, - Program „Nowy dom”.

4. Diagnoza, zasoby, obecne działania

4.1. Dane demograficzne, małżeństwa, rozwody

Na koniec grudnia 2021 r. liczba ludności w Szczecinie wyniosła 395,5 tys. osób. W skali roku liczba ta zmniejszyła się o 2 742 osoby, tj. o 0,7%.

Mieszkańcy Szczecina stanowili 23,6% ogółu ludności w województwie zachodniopomorskim i 34,6% ludności miejskiej województwa. Udział kobiet ukształtował się na poziomie 52,6% (w województwie 51,5%). Współczynnik feminizacji, określający liczbę kobiet przypadających na 100 mężczyzn, wyniósł 111, przy 106 w województwie (podobnie jak w roku poprzednim).

Według prognoz GUS obejmujących lata 2015-2050 w roku 2030 Szczecin będzie zamieszkiwany przez 382 tys. osób, a w 2050 r. już tylko przez 340 tys. osób. Zgodnie z danymi Urzędu Stanu Cywilnego w Szczecinie w ostatnich latach Szczecin odnotowuje

niski przyrost naturalny, maleje grupa osób w wieku produkcyjnym, a wzrost grupy osób po 65 roku życia jest kilkukrotnie większy niż grupy mieszkańców w wieku 0-18 lat.

W 2021 r. w Szczecinie zawarto 1 955 małżeństw, tj. o 12,7% więcej niż przed rokiem. Współczynnik zawartych małżeństw (na 1000 ludności) wyniósł 4,93‰, wobec 4,33‰ w 2020 roku (w województwie 4,18‰, wobec 3,63‰).

W tym samym okresie odnotowano 828 rozwodów, tj. 20,9 rozwodów na 10 tys. ludności. Jest to znacznie powyżej średniej wartości dla Polski (15,9 rozwodów na 10 tys. mieszkańców).

Na skutek przewagi liczby zgonów nad liczbą urodzeń żywych w Szczecinie zanotowano ujemny przyrost naturalny. W 2021 r. współczynnik przyrostu naturalnego (na 1000 ludności) wyniósł minus 6,72‰, wobec minus 4,31‰ w roku poprzednim. W województwie zachodniopomorskim współczynnik przyrostu naturalnego był niższy i kształtował się na poziomie minus 6,18‰, wobec minus 4,31‰ w 2020 roku.

4.2. Rodzina w systemie pomocy społecznej

W Szczecinie, podobnie jak w całej Polsce, zaobserwowano spadek liczby osób i rodzin korzystających z pomocy społecznej, co wynika, między innymi, z niskiego bezrobocia. Wg stanu na 24.06.2022 r. w Szczecinie stopa bezrobocia wyniosła 3,1% przy bezrobociu w województwie na poziomie 6,7%. Spadek liczby klientów pomocy społecznej wynika również z rządowego programu Rodzina 500+.

Na podobnym poziomie utrzymuje się liczba zgłaszanych problemów społecznych, w tym stosowanie przemocy w rodzinie, nadużywanie alkoholu, odsetek rodzin ze zdiagnozowaną bezradnością opiekuńczo-wychowawczą lub niską zaradnością życiową oraz ubiegających się z tego tytułu o wsparcie i pomoc.

Tabela 2. Liczba rodzin korzystających z pomocy MOPR w Szczecinie

Rok 2015	Rok 2016	Rok 2017	Rok 2018	Rok 2019	Rok 2020	Rok 2021	Rok 2022*
10 236	9 788	9 092	8 130	7 662	6 974	6 497	4 959

* dane za I półrocze 2022 r.

Źródło: MOPR w Szczecinie opracowanie własne na podstawie sprawozdań MRiPS -03.

W 2021 r. pomocy udzielono 733 rodzinom z dziećmi składającym się z 2543 osób. W porównaniu z rokiem 2020 nastąpił spadek, wówczas pomocy udzielono 771 rodzinom z dziećmi o łącznej liczbie 2739 osób w tych rodzinach.

Spadek w porównaniu z rokiem 2020 może być spowodowany opuszczaniem systemu pomocy społecznej przez rodziny otrzymujące świadczenie wychowawcze 500+, dzięki któremu samodzielnie rozwiązują swoje problemy finansowe.

Nowym zagadnieniem jest opuszczanie systemu pomocy społecznej przez rodziny, które nie rozwiązały problemów opiekuńczo-wychowawczych, a z uwagi na pobieranie świadczenia wychowawczego wycofują się z systemu i nie czują konieczności kontynuowania, np. pracy z asystentem rodziny, unikając w ten sposób zewnętrznego wsparcia.

Ważnym powodem mogło być też złagodzenie obaw związanych z zagrożeniem zakażeniem koronawirusem SARS–COV2, w okresie rozwoju epidemii i licznymi restrykcjami z tym związanymi właśnie w 2020 r.

W 2021 r. z pomocy MOPR z ogólnej liczby rodzin korzystających 11,28% to rodziny z dziećmi.

Tabela 3. Typy rodzin objętych pomocą w latach 2020-2022 (I półrocze) zgodnie z ustawą z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej.

Wyszczególnienie			ROK					
			2020		2021		2022 *	
			liczba rodzin	liczba osób w tych rodzinach	liczba rodzin	liczba osób w tych rodzinach	liczba rodzin	liczba osób w tych rodzinach
RODZINY OGÓŁEM		1	6 974	9 667	6 497	8 944	4 959	6 370
o liczbie osób:	1	2	5 566	5 566	5 202	5 202	4 204	4 204
	2	3	788	1576	724	1448	436	872
	3	4	281	843	265	795	150	450
	4	5	165	660	162	648	79	316
	5	6	93	465	74	370	50	250
	6 i więcej	7	81	557	70	481	40	278
RODZINY Z DZIEĆMI ogółem		8	771	2739	733	2 543	429	1 484
o liczbie dzieci	1	9	349	861	346	837	206	501
	2	10	231	828	210	748	114	393
	3	11	104	481	100	454	67	316
	4	12	52	295	45	263	22	122
	5	13	20	141	23	166	12	87
	6	14	9	76	7	55	6	45
	7 i więcej	15	6	57	2	20	2	20

RODZINY NIEPEŁNE ogółem		16	412	1 229	385	1 145	239	702
o liczbie dzieci	1	17	211	453	205	439	130	279
	2	18	122	389	105	335	62	194
	3	19	47	196	46	189	28	116
	4 i więcej	20	32	191	29	182	19	113

*Dane za I półrocze 2022 r.

Źródło: Opracowanie MOPR na podstawie sprawozdań własnych.

4.3. Dział Wsparcia Rodziny. Asystentura rodzin

Praca na rzecz rodziny z dziećmi wymaga wrażliwości i determinacji osób podejmujących szereg działań wspierających szczecińskie rodziny na wszystkich etapach jej życia. W wyniku analizy efektywności dotychczasowych działań na rzecz rodzin z dziećmi wymagających specjalistycznego oddziaływania, przeżywających trudności w pełnieniu funkcji opiekuńczo-wychowawczych, w styczniu 2022 r., w strukturze organizacyjnej Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie w Szczecinie wyodrębniono Dział Wsparcia Rodziny.

Głównym założeniem zmiany struktury organizacyjnej była poprawa efektywności realizacji zadań w zakresie wspierania rodziny przeżywającej trudności w pełnieniu funkcji opiekuńczo-wychowawczych, skoncentrowanie działań o charakterze prewencyjnym, integracyjnym i interwencyjnym w celu przywrócenia prawidłowej sytuacji opiekuńczo-wychowawczej w rodzinie biologicznej, aby zapobiec umieszczeniu dziecka w pieczy zastępczej lub umożliwić jego powrót pod opiekę rodziców z pieczy zastępczej.

Wspieranie rodziny jest prowadzone głównie w formie pomocy **asystenta rodziny**, który udziela wsparcia pedagogicznego, emocjonalnego, pełni funkcję diagnostyczno-monitorującą, opiekuńczą, doradczą, mediacyjną, wychowawczą, motywująco-aktywizującą oraz koordynuje działania skierowane na rodzinę. Dodatkowy zakres jego pracy to funkcja edukatora prowadzącego treningi codziennego funkcjonowania w życiu (np. pomoc i nauka załatwiania wszelkich formalności, prowadzenia gospodarstwa domowego). Zadania wykonywane są w oparciu o indywidualny plan pracy opracowany wspólnie z rodziną i w konsultacji z pracownikiem socjalnym oraz koordynatorem pieczy zastępczej (w przypadku, gdy dziecko jest umieszczone w pieczy). Kompleksowość działań asystenta rodziny wymaga współpracy z pracownikiem socjalnym pomagającym rodzinie, koordynatorem pieczy zastępczej (w przypadku, gdy dziecko jest umieszczone w pieczy) oraz innymi podmiotami takimi jak szkoły czy sądy, placówki wsparcia dziennego, placówki medyczne, poradnie psychologiczno-pedagogiczne, organizacje pozarządowe.

W procesie wspierania rodziny istotną rolę pełnią **pracownicy socjalni**, realizujący w ramach zadań Działu Wsparcia Rodziny pracę socjalną na rzecz rodzin, mającą na celu pomóc osobom i rodzinom we wzmacnianiu lub odzyskiwaniu zdolności do funkcjonowania w społeczeństwie, pełnienie odpowiednich ról społecznych, ze szczególnym uwzględnieniem roli rodzica oraz tworzenie warunków sprzyjających temu celowi.

Wg stanu na dzień 30.06.2022 r. w ramach pracy socjalnej 4 pracowników socjalnych zatrudnionych w Miejskim Ośrodku Pomocy Rodzinie w Szczecinie, w Dziale Wsparcia Rodziny uczestniczyło w 490 posiedzeniach zespołów Okresowej Oceny Sytuacji Dziecka, obejmując pogłębioną pracę socjalną 57 rodziny, a w przypadku 200 rodzin podejmując zadania reprezentanta podmiotu realizującego wsparcie rodziny biologicznej.

W wyniku szczegółowej analizy sytuacji rodzin korzystających ze wsparcia asystenta w pierwszym półroczu 2022 r. zakończono współpracę z 70 rodzinami, z tego:

- ze względu na osiągnięcie celów umożliwiających funkcjonowanie bez wsparcia asystenta rodziny - 34,
- ze względu na zaprzestanie współpracy przez rodzinę - 24,
- ze względu na brak efektów - 7,
- ze względu na zmianę metod pracy - 5.

Sytuacje rodzin po zakończeniu współpracy z asystentem rodziny są monitorowane przez pracowników socjalnych, którzy w ramach pracy socjalnej kierują rodziny do innych form wsparcia, adekwatnych do potencjału i problemów ze szczególnym uwzględnieniem usługi pedagoga rodzinnego, którego zadaniem jest wspieranie rodziny na podstawie wspólnie opracowanego planu pracy, przy współpracy z instytucjami działającymi na rzecz dziecka oraz rodziny. Pedagog rodzinny uczestniczy w przygotowaniu i realizacji opracowanego całościowego systemu działań na rzecz dziecka i rodziny, komplementarnego wobec działań Placówki oraz Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie w Szczecinie w ramach projektu: „Samodzielni – kompleksowy system wsparcia dziecka i rodziny w Szczecinie”, współfinansowanego ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego, Regionalny Program Operacyjny Województwa Zachodniopomorskiego na lata 2014-2020.

Organizacje realizujące zadanie pn."Wsparcie rodziny przez pedagoga rodzinnego w pełnieniu funkcji opiekuńczo-wychowawczej":

1. Towarzystwo Przyjaciół Dzieci Zachodniopomorski Oddział Regionalny;
2. Parafia Rzymskokatolicka pw. Jana Bosko.

W roku 2020 z usług pedagoga rodzinnego skorzystało 40 rodzin, w tym 3 pedagogów TPD udzieliło wsparcia 38 rodzinom, a 1 pedagog w Parafii pw. Jana Bosko udzielił wsparcia 9 rodzinom.

W roku 2021 z usług pedagoga rodzinnego skorzystały 43 rodziny (3 pedagogów TPD udzieliło wsparcia 35 rodzinom i 1 pedagog w Parafii pw. Jana Bosko udzielił wsparcia 8 rodzinom.

W roku 2022 liczba pedagogów wzrosła do pięciu.

Wg stanu na dzień 30.06.2022 r. pomoc w formie asystenta rodziny realizowaną przez 27 asystentów zatrudnionych w Miejskim Ośrodku Pomocy Rodzinie w Szczecinie, w Dziale Wsparcia Rodziny otrzymało 276 rodzin, w tym 158 rodzin zobowiązanych przez sąd do współpracy z asystentem rodziny.

Tabela 4. Liczba rodzin korzystających z usług asystenta rodziny w latach 2020-2022 (I półrocze) r. – dane porównawcze

Wyszczególnienie		01.01.2020 – 30.06.2020	01.07.2020 – 31.12.2020	01.01.2021 – 30.06.2021	01.07.2021 – 31.12.2021	01.01.2022 – 30.06.2022
Liczba rodzin korzystających z usług asystenta rodziny - ogółem		270	271	254	261	206
<i>z tego:</i>	do 3 miesięcy	14	24	29	26	17
	powyżej 3 do 12 miesięcy	54	33	43	54	57
	powyżej 1 roku	202	214	182	181	132
Liczba rodzin, z którymi asystent rodzin zakończył pracę - ogółem		69	42	45	39	70
<i>z tego:</i>	ze względu na osiągnięcie celów	23	14	11	13	34
	ze względu na zaprzestanie współpracy przez rodzinę	30	20	19	21	24
	ze względu na brak efektów	7	2	5	2	7
	ze względu na zmianę metody pracy	9	6	10	3	5
Liczba rodzin zobowiązanych przez sąd do pracy z asystentem rodziny		176	201	188	216	158

Źródło: Sprawozdanie rzeczowo-finansowe MOPR z wykonywania przez gminę zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej, które jest sporządzane w okresach półrocznych.

4.4. Placówki Wsparcia Dziennego

Jedną z form wpierania dziecka i jego rodziny jest prowadzenie placówek wsparcia dziennego (PWD), które pełnią ważną funkcję prewencyjną. Placówki zapewniają opiekę i wychowanie dzieciom oraz młodzieży z rodzin, w szczególności dysfunkcyjnych, poprzez oddziaływania opiekuńcze, wychowawcze, edukacyjne oraz terapeutyczne.

Asystenci rodziny i pracownicy socjalni współpracując z rodziną, wykorzystują zasoby PWD w celu przezwyciężenia trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych. Zgodnie z ustawą podejmują, w celu zapewnienia skutecznej pomocy, współpracę z instytucjami i organizacjami, w tym z organizacjami pozarządowymi realizującymi zadania na zlecenie Gminy Miasto Szczecin. Asystenci motywują rodziców do wzmocnienia kompetencji wychowawczych m.in. poprzez ukończenie warsztatów „Szkoła dla rodziców” realizowanych przez MOPR oraz udział w treningach przeprowadzanych w środowisku rodzinnym, w tym należytego prowadzenia gospodarstwa domowego, zarządzania budżetem, wykonywania czynności opiekuńczo-higienicznych. Z warsztatów korzystają również rodzice, którzy zostali zobowiązani do podnoszenia swoich kompetencji wychowawczych przez Sąd.

Na terenie Szczecina wg stanu na 30.06.2022 r. funkcjonuje 29 PWD w tym 1 Specjalistyczna Placówka Wsparcia Dziennego prowadzona przez Centrum Opieki nad Dzieckiem zapewniająca 30 miejsc, natomiast pozostałe 28 placówki prowadzone są przez organizacje pozarządowe, które zabezpieczają 772 miejsca dla dzieci i młodzieży (razem z Centrum Opieki nad Dzieckiem - 802 miejsca).

Wszystkie placówki zobowiązane są do przyjmowania dziecka na wniosek rodziców, bądź opiekunów prawnych, pedagogów szkolnych, postanowienia sądu, kuratorów sądowych, MOPR w Szczecinie. Pracownicy placówek podejmują współpracę z otoczeniem, w tym zobowiązani są do uczestnictwa w posiedzeniach grup roboczych w ramach procedury „Niebieskiej Karty”, o ile dotyczą podopiecznych z rodzin, w których taka karta została założona, a także w działaniach dotyczących realizacji planu pracy z rodziną, o którym mowa w ustawie.

Placówki prowadzone są we wszystkich dostępnych prawnie formach, tj:

- opiekuńczej,
- specjalistycznej,
- pracy podwórkowej,
- łączonej

Działaniem uzupełniającym funkcje PWD jest usługa pedagoga rodzinnego, którego zadaniem jest wspieranie rodziny na podstawie wspólnie opracowanego planu pracy, przy współpracy z instytucjami działającymi na rzecz dziecka oraz rodziny. Ta metodyka pracy opracowana przez Towarzystwo Przyjaciół Dzieci została wdrożona w placówkach na podstawie zadania zleconego w trybie otwartego konkursu ofert.

4.5. Zespół intensywnej pracy z rodziną

W ramach projektu pn. „Samodzielni – kompleksowy system wsparcia dziecka i rodziny w Szczecinie”, realizowanego w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Zachodniopomorskiego na lata 2014 – 2020), Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie w Szczecinie utworzył dodatkową formę pomocy dla rodzin w postaci Zespołu Intensywnej Pracy z Rodziną (w skład którego wchodzi pracownicy socjalni, asystenci rodziny oraz specjalista pracy z rodziną). W okresie od czerwca 2019 r. do lipca 2022 r. ww. Zespół objął łącznie 154 rodziny, 325 dzieci. Dotychczas zakończono współpracę z 116 rodzinami, w tym zgodnie z zaplanowaną ścieżką z 83 rodzinami.

W kontekście założeń, członkowie Zespołu podejmowali interwencję społeczną, rozumianą jako zespół skoordynowanych działań o charakterze ratunkowym, wykraczających poza zapewnienie doraźnej pomocy, a mających na celu redukcję niekorzystnych zjawisk i zapobieganie nowym. Zespół pracował z całymi rodzinami wieloprogowymi w procesie reintegracji po zabezpieczeniu dziecka w pieczy zastępczej lub pozostającymi na pograniczu rozpadu, przejawiającymi dysfunkcje, które na poziomie zaistniałych skutków mogły spowodować konieczność umieszczenia dzieci w systemie opieki całodobowej.

Większość rodzin objętych specjalistycznym wsparciem charakteryzowała kumulacja różnych problemów jak: nadużywanie alkoholu, problem przemocy, bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych oraz w prowadzeniu gospodarstwa domowego, bierność zawodowa, ubóstwo. Były to rodziny wykluczane społecznie, długotrwale lub stale korzystające z pomocy społecznej, w których dziedziczone postawy bezradności życiowej i utrwalane uzależnienie od wsparcia wymagały realizowania intensywnej pracy socjalnej – pracy długoterminowej, intensywnej i pogłębionej prowadzonej przez ściśle współpracujących ze sobą pracowników socjalnych, asystentów rodziny, wychowawców dzieci i członków rodzin, a nadto kadry pedagogicznej w przedszkolach i szkołach, terapeutów oraz koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej.

4.6. Stan pieczy zastępczej. Podstawowe dane

4.6.1. Przyczyny pobytu w pieczy zastępczej

Tabela 5. Najczęstsze przyczyny pobytu w pieczy zastępczej

	Główna przyczyna pobytu w pieczy zastępczej	Ogółem w pieczy zastępczej	w tym w pieczy rodzinnej	w tym w pieczy instytucjonalnej	% udział przyczyn z kategorii ogółem
1.	bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych	432	364	68	50
2.	uzależnienia	238	152	86	26,7
3.	sieroctwo, półsieroctwo dziecka	44	44	0	5,1
4.	przemoc w rodzinie	29	22	7	3,3
5.	choroba przewlekła niepełnosprawność rodzica	14	12	2	1,6
6.	pobyt poza krajem rodzica	4	4	0	0,4
7.	inne	107	87	20	12,2
8	Dzieci cudzoziemców/małoletnie matki	6	5	1	0,7
	Razem	874	690	184	~ 100%

Źródło: Opracowanie MOPR na podstawie sprawozdania rzeczowo finansowego stan na 30.06.2022 r.

Przyczyny pobytu dzieci w pieczy zastępczej są złożone. Często przez mnogość i wielopropblemowość sytuacji, w jakich znajdują się dzieci i ich rodziny, trudno ustalić, który z problemów jest rzeczywiście główną przyczyną pobytu dziecka w pieczy zastępczej. Ze statystyk wynika, że jest to narastająca sytuacja różnych problemów w rodzinach dotkniętych wysoką bezradnością w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i uzależnienia rodziców.

4.6.2. Liczba dzieci w pieczy zastępczej

Tabela 6. Liczba dzieci w pieczy zastępczej

L.p.	Rodzaj	Stan na 31.12.2020	Stan na 31.12.2021	Stan na 30.06.2022
		Liczba dzieci	Liczba dzieci	Liczba dzieci
1.	Łącznie na terenie Szczecina	906	903	874
1.1	w tym w pieczy instytucjonalnej	183	180	184
1.2	w tym w pieczy rodzinnej	723	723	690
2	poza Szczecinem	177	171	172
2.1	w tym w pieczy rodzinnej	141	138	148
2.2	w tym w pieczy instytucjonalnej	36	31	24
	Razem	1083	1074	1046

Źródło: Opracowanie MOPR na podstawie sprawozdań rzeczowo-finansowych za lata 2020-2022.

Liczba dzieci w pieczy zastępczej w latach 2020–VI 2022 utrzymuje się na podobnym poziomie, zarówno co do liczby dzieci umieszczonych w Szczecinie, jak i poza Szczecinem. Zaznaczyć trzeba, iż w Szczecinie blisko 80% dzieci przebywa w rodzinnej pieczy zastępczej. Zauważalna jest tendencja spadkowa liczby dzieci umieszczonych w instytucjonalnej pieczy zastępczej poza Szczecinem. Spowodowane jest to, między innymi, procesem deinstytucjonalizacji, jak i dbałością powiatów o zabezpieczanie w pieczy zastępczej instytucjonalnej, w pierwszej kolejności, dzieci z własnego terenu. Rośnie natomiast zapotrzebowanie na miejsca w pieczy zastępczej dla dzieci o specjalnych potrzebach w placówkach typu specjalistycznego.

Tabela 7. Dzieci poza Szczecinem narastająco w wybranych latach

Forma	Rok 2020	Rok 2021	Do 30.06.2022	Uwagi
Regionalna placówka opiekuńczo-terapeutyczna	14	13	15	2 placówki, w tym jedna w województwie zachodniopomorskim poza Szczecinem
Placówka opiekuńczo-wychowawcza	27	28	14	

Rodzinna piecza zastępcza	162	166	155	Najczęściej rodziny spokrewnione z miejsca pochodzenia rodziców dziecka
Podmioty lecznicze	10	11	11	wyłącznie poza województwem zachodniopomorskim
Interwencyjny Ośrodek preadopcyjny	0	2	2	wyłącznie poza województwem zachodniopomorskim
Razem poza Szczecinem	213	220	197	

Źródło: Opracowanie własne MOPR

4.6.3. Wiek dzieci w pieczy zastępczej

Tabela 8. Piecza rodzinna w Szczecinie – wiek dzieci. Stan na 30.06.2022 r.

Kategoria wiekowa	Razem	rodziny spokrewnione	rodziny niezawodowe	rodziny zawodowe typu pogotowia	inne rodziny zawodowe	Rodzinne domy dziecka
do 1 roku	12	2	0	10	0	0
1-3 lata	57	18	8	29	0	2
4-6 lat	66	30	12	8	11	5
7-10 lat	122	59	21	8	13	21
razem poniżej 10 lat	257	109	41	55	24	28
razem powyżej 10 lat	331	195	89	1	7	39
powyżej 18 lat	102	60	33	0	4	5
Łącznie	690	364	163	56	35	72

Źródło: Opracowanie własne MOPR

Tabela 9. Piecza instytucjonalna w Szczecinie – z uwzględnieniem wieku dzieci. Stan na 30.06.2022 r.

Kategoria wiekowa	Razem	Placówki socjalizacyjne	Placówki interwencyjne	Placówki specjalistyczno-terapeutyczne
do 1 roku	1	1	0	0

2-3 lata	8	8	0	0
4-6 lat	15	11	4	0
7-10 lat	26	17	8	1
Razem poniżej 10 lat	50	37	12	1
W tym ze starszym rodzeństwem	18	14	3	1
Powyżej 10 lat mniej niż 18	134	113	9	12
Powyżej 18 lat	0	0	0	0
Łącznie	184	150	21	13

Źródło: Opracowanie własne MOPR

Pieczna zastępcza dla bardzo wielu podopiecznych pozostaje trwałą formą wychowania i dorastania. Mimo usilnych starań o pozyskiwanie i tworzenie nowych rodzin zastępczych, ciągle jeszcze najmłodsze dzieci trafiają do pieczy instytucjonalnej, co niezmiennie od wielu lat dotyczy sytuacji przemocy w rodzinie, konieczności zabezpieczania dziecka wraz z rodzeństwem oraz zaburzeń w funkcjonowaniu dzieci i ich stanu zdrowia.

4.6.4. Zmiany w organizacji i strukturze pieczy zastępczej

Tabela 10. Zbiorcze zestawienie napływu do pieczy zastępczej z rodzin naturalnych w latach 2020-2022

	Forma pieczy	Ogółem lata 2020-2022	Rok 2020	Rok 2021	Do 30.06.2022
Napływ z rodziny naturalnej*	Do pieczy rodzinnej	261	98	123	48

	Do pieczy instytucjonalnej	141	44	60	37
RAZEM		402	142	183	85

*obejmuje także dzieci pozostawione w szpitalu po urodzeniu

Źródło: Opracowanie MOPR.

Tabela 11. Zbiorcze zestawienie odpływu z pieczy zastępczej w latach 2020-2022

Kierunek odpływu	Forma pieczy	Ogółem 2020-2022	2020	2021	30.06.2022
Powrót do rodziny naturalnej	z pieczy rodzinnej	73	37	27	9
	z pieczy instytucjonalnej	71	18	32	21
	Razem	144	55	59	30
Przysposobienie	z pieczy rodzinnej	67	27	30	10
	z pieczy instytucjonalnej	8	4	2	2
	Razem	75	31	32	12
Usamodzielnienie	z pieczy rodzinnej	168	78	65	25
	z pieczy instytucjonalnej	60	18	30	12
	Razem	228	96	95	37
Ogółem łącznie		447	182	186	79

Źródło: Opracowanie MOPR.

Napływ dzieci do pieczy zastępczej nie maleje, zwłaszcza w okresie pandemii wzrosła liczba dzieci umieszczonych w pieczy zastępczej po raz pierwszy (z rodziny naturalnej, bądź po pozostawieniu w szpitalu), w roku 2020 liczba ta wyniosła 142 (w tym 126 na terenie Szczecina) natomiast w 2021 roku liczba ta wyniosła 183 dzieci (w tym na terenie Szczecina 155).

Pozyskanie miejsca w pieczy zastępczej jest związane z odpływem dzieci z pieczy zastępczej – dotyczy to instytucjonalnej pieczy zastępczej i zawodowej pieczy zastępczej, bo w tych formach realnie jest możliwość pozyskania nowych miejsc.

Z powodu braku odpowiedniej liczby miejsc w pieczy zastępczej nadal są trudności w bieżącej realizacji postanowień sądu dotyczących umieszczeń w pieczy zastępczej.

Dodatkowo rośnie zapotrzebowanie na miejsca w specjalistycznej pieczy zastępczej, co realnie możliwe jest do osiągnięcia tylko w instytucjonalnej pieczy zastępczej. Natomiast ze względu na kontynuowanie procesu deinstytucjonalizacji i projektowanych zmianach w zapisach ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej niedopuszczających tworzenia nowych form instytucjonalnej pieczy zastępczej będzie narastał problem z zabezpieczeniem pieczy zastępczej dla dzieci i młodzieży o specjalnych potrzebach.

Tabela 12. Struktura pieczy instytucjonalnej na terenie Szczecina – stan na 30.06.2022 r.

Rodzaj placówki	Status	Liczba placówek	Liczba miejsc	Zgodność liczby miejsc ze standardem ustawy	Uwagi
Placówka interwencyjna	Publiczna	2	24	tak	Przyjęto, że placówka „Tęczowy domek” jest faktycznie placówką interwencyjną
Placówka socjalizacyjna	11 Publicznych 1 niepubliczna	12	143	tak	Część placówek socjalizacyjnych ma obecnie mniejszą liczbę miejsc niż maksymalna dopuszczalna ustawą ze względów na warunki lokalowe
Placówka specjalistyczno-terapeutyczna	Publiczna	1	14	tak	Wielu podopiecznych tej placówki jest jednocześnie podopiecznymi innych całodobowych placówek oświatowych. Liczba miejsc w tej placówce była sukcesywnie zmniejszana
Razem		15	181		

Źródło: Opracowanie MOPR.

Osiągnięcie standardów w placówkach opiekuńczo-wychowawczych Miasta Szczecin spowodowało finalnie zmniejszenie liczby miejsc dla dzieci w instytucjonalnej pieczy zastępczej, co jest zgodne z założeniami procesu deinstytucjonalizacji.

Niestety, miejsc w rodzinnej pieczy zastępczej nie przybywa proporcjonalnie do likwidowanych w pieczy instytucjonalnej, co nie pozwala na bieżące realizowanie postanowień sądowych dotyczących umieszczeń dzieci w pieczy zastępczej. Jako środki zaradcze zastosowane są rozszerzone i zintensyfikowane działania z zakresu wsparcia rodzin biologicznych oraz rozwoju i promocji rodzicielstwa zastępczego.

Intensyfikacja pracy z rodziną biologiczną nad poprawą funkcjonowania i jakości opieki nad dziećmi ma przyczynić się do zapobiegania rozpadowi rodziny. Po wydaniu postanowienia sądu nadal jest prowadzona praca z rodziną, jak również nadzór nad rodzinami, wobec których sąd wydał już decyzję o konieczności umieszczenia dzieci w pieczy zastępczej.

Ponadto, w związku z brakiem wzrostu miejsc w rodzinnych formach pieczy zastępczej, proporcjonalnie do występujących potrzeb, zostały wzmożone działania promujące rodzicielstwo zastępcze, w tym objęta Patronatem Prezydenta Miasta Szczecin kampania pt. „Zastępczy Dom”, zawierająca szereg działań mających na celu wzrost świadomości nt. rodzicielstwa zastępczego oraz rozwój tej formy pieczy zastępczej.

Tabela 13. Liczebność dzieci w rodzinnych formach pieczy zastępczej w Szczecinie – lata 2020-2022

Lp.	Wyszczególnienie	2020	2021	30.06.2022
1.	Rodziny zastępcze spokrewnione, z tego:	336	317	296
1.1.	z 1 przyjętym dzieckiem	286	260	240
1.2.	z 2 przyjętych dzieci	37	46	47
1.3.	z 3 i więcej przyjętych dzieci	13	11	9
2.	Rodziny zastępcze niezawodowe, z tego:	130	137	138
2.1.	z 1 przyjętym dzieckiem	108	115	118
2.2.	z 2 przyjętych dzieci	18	17	16
2.3.	z 3 przyjętych dzieci	3	4	3
2.4.	z 4 i więcej przyjętych dzieci	1	1	1
3.	Rodziny zastępcze zawodowe, z tego:	6	9	9
3.1.	bez dziecka	0	0	0

3.2.	z 1 przyjętym dzieckiem	0	0	0
3.3.	z 2 przyjętych dzieci	2	3	3
3.4.	z 3 przyjętych dzieci	1	3	3
3.5.	z 4 i więcej przyjętych dzieci	3	3	3
4.	Rodziny zastępcze zawodowe pełniące funkcję pogotowia rodzinnego, z tego:	8	9	9
4.1.	bez dziecka	0	0	0
4.2.	z 1 przyjętym dzieckiem	0	0	0
4.3.	z 2 przyjętych dzieci	1	0	0
4.4.	z 3 przyjętych dzieci	0	1	1
4.5.	z 4 i więcej przyjętych dzieci	7	8	8
5.	Rodziny zastępcze zawodowe specjalistyczne, z tego:	3	3	3
5.1.	bez dziecka	0	0	0
5.2.	z 1 przyjętym dzieckiem	1	1	1
5.3.	z 2 przyjętych dzieci	1	1	1
5.4.	z 3 przyjętych dzieci	0	0	0
5.5.	z 4 i więcej przyjętych dzieci	1	1	1
6.	Rodzinne domy dziecka, z tego:	12	11	11
6.1.	bez dziecka	0	0	0
6.2.	z 1-3 przebywających dzieci	1	1	0
6.3.	z 4-8 przebywających dzieci	7	6	7
6.4.	z 9 i więcej przebywających dzieci	4	4	4

Źródło: Opracowanie własne MOPR.

Zauważalny jest niewielki wzrost liczby niezawodowych rodzin zastępczych w stosunku do roku 2019 r., natomiast liczba zawodowych form pieczy zastępczej jest na podobnym poziomie mimo powstania nowych rodzin. Spowodowane jest to kończeniem

działalności przez rodziny z relatywnie wysokim stażem działalności, osiągających wiek emerytalny czy rozwiązujących umowy z przyczyn zdrowotnych. Ponadto, specyficzny okres pandemii zdecydowanie wpłynął negatywnie na ewentualnych chętnych do podjęcia się roli rodziców zastępczych.

4.6.5. Usamodzielniani z pieczy zastępczej

Tabela 14. Udzielone świadczenia usamodzielnianym wychowankom opuszczającym rodziny zastępcze i placówki opiekuńczo-wychowawcze w latach 2020-2022

2020 rok	Forma pieczy	
	Rodzinna piecza zastępcza	Instytucjonalna piecza zastępcza*
	liczba osób	Liczba osób
pomoc na kontynuowanie nauki	110	53
pomoc na usamodzielnienie	19	9
pomoc na zagospodarowanie	23	10
Ogółem wartość w zł	588 056 zł	296 171 zł
Pobyt w mieszkaniu chronionym	57 osób	
2021 rok	Forma pieczy	
	Rodzinna piecza zastępcza	Instytucjonalna piecza zastępcza *
	Liczba osób	Liczba osób
pomoc na kontynuowanie nauki	115	61

pomoc na usamodzielnienie	28	10
pomoc na zagospodarowanie	27	12
Ogółem wartość w zł	918 467 zł	449 935 zł
Pobyt w mieszkaniu chronionym	58 osób	
30.06.2022 rok	Forma pieczy	
	Rodzinna piecza zastępcza	Instytucjonalna piecza zastępcza*
	liczba osób	Liczba osób
pomoc na kontynuowanie nauki	93	46
pomoc na usamodzielnienie	13	6
pomoc na zagospodarowanie	10	6
Ogółem wartość w zł	540 359 zł	262 952 zł
Pobyt w mieszkaniu chronionym	54	

* łącznie z usamodzielnianymi z innych instytucji niż piecza instytucjonalna

Źródło: Opracowanie własne MOPR

Proces usamodzielniania wychowanków pieczy zastępczej oparty jest na zapisach ustawy oraz na działaniach, jakie podejmują/wypracowują w trakcie pracy z młodzieżą, rodziną i dziećmi przebywającymi w rodzinach zastępczych pracownicy organizatora rodzinnej pieczy zastępczej, pracownicy socjalni. Przez ostatnie lata, na bazie zebranych doświadczeń, wypracowano szereg działań i narzędzi pomocowych dla młodzieży usamodzielniającej się.

Usamodzielniani wychowankowie pieczy zastępczej oraz ich opiekunowie skorzystać mogą z szerokiej oferty pomocowej (oprócz pomocy finansowej przedstawionej w tabeli nr 14):

- w ramach instrumentów wsparcia wynikających z projektu „Samodzielni kompleksowy system wsparcia dziecka i rodziny w Szczecinie” w latach 2020-2022 ponad 120 młodych osób skorzystało z następujących form:

- indywidualna praca z mentorem opiekunem usamodzielnienia;
- wsparcie specjalisty ds. usamodzielnienia;
- płatne staże (zrealizowano 62);
- udział w obozach i praktycznych warsztatach usamodzielnienia (niżej wspomnianym „Kierunku Samodzielność”),
- w ramach oferty punktów konsultacyjnych dla usamodzielniającej się młodzieży z pieczy zastępczej oraz kandydatów na opiekunów usamodzielnienia i opiekunów usamodzielnienia szeroko dostępna jest pomoc specjalistów (psycholog, psychiatra, doradca zawodowy, wsparcie psychoterapeutyczne itp.);
- warsztaty usamodzielnienia realizowane we współpracy z Fundacją Robinson Crusoe: „Wehikuł Usamodzielnienia” i „Kierunek samodzielność” (corocznie 2 grupy młodzieży łącznie dla 24-30 osób);
- szeroka oferta wsparcia młodych matek we współpracy z instytucjami pozarządowymi (pomoc doradcza specjalistyczna i rzeczowa itp.);
- wsparcie w wyborze edukacji i zawodu – m.in. współpraca z OHP (promowanie wśród młodzieży oferty), MOS-ami, wg potrzeb i preferencji usamodzielnianych;
- wsparcie w uzyskaniu właściwych warunków mieszkaniowych (mieszkania chronione, mieszkania z programów „Dom na start” realizowanych przez ZBiLK i STBS, możliwość pozyskania lokali ze ZBiLK);
- pomoc w uzyskaniu zatrudnienia (staże, kontynuacja zatrudnienia po zakończonym stażu);
- pomoc rzeczowa.

4.7. Kierunek działań i zmian

Ze względu na utrzymujące się duże zapotrzebowanie na miejsca w pieczy zastępczej, szczególnie rodzinnej (mając na względzie deinstytucjonalizację i standaryzację instytucjonalnej pieczy zastępczej w Szczecinie) konieczne jest, obok priorytetowych działań skoncentrowanych na reintegracji rodziny, podejmowanie kolejnych, różnych cyklicznych działań związanych ze wzmacnianiem, standaryzacją i rozwojem rodzinnej pieczy zastępczej.

W celu wprowadzenia cykliczności takich działań, rozszerzenia ich oferty, budowania świadomości potrzeb i współpracy w tym obszarze jednostek, podmiotów, osób zajmujących się szeroko rozumianą polityką rodzinną oraz mieszkańców Szczecina wyodrębniono od I 2022 r. w Dziale Pieczy Zastępczej sekcję ds. promocji i rozwoju rodzinnej pieczy zastępczej.

Sekcja zajmuje się pozyskiwaniem, kwalifikacją i szkoleniem kandydatów na opiekunów zastępczych oraz promocją rodzicielstwa zastępczego i działaniami na rzecz rozwoju rodzinnej pieczy zastępczej.

Nowopowstała sekcja, przede wszystkim, koncentruje swoje działania na budowaniu koalicji osób, podmiotów zajmujących się tematyką pieczy zastępczej, znających jej znaczenie w obliczu kryzysu rodziny i konieczności zabezpieczania potrzeb dziecka na czas potrzebny rodzinie naturalnej do przezwyciężenia sytuacji trudnych.

Aby zaspokoić potrzebę bezpieczeństwa dzieci pozbawionych tymczasowo opieki rodziców naturalnych, poprzez ich pobyt w rodzinnych formach pieczy zastępczej, należy posiadać przygotowane do tej funkcji osoby/rodziny. Pozyskanie kandydatów do tej roli stało się trudniejsze wobec dostrzegalnego w ostatnich latach kryzysu rodziny i jej funkcji, co spotęgowała też dwuletnia pandemia.

Promocja rodzicielstwa zastępczego na terenie Szczecina jest zaplanowana i ujęta w dokumencie pn. Kampania promocyjna „Zastępczy dom”, której główne cele zakładają:

- pozyskanie nowych kandydatów na niezawodowe i zawodowe rodziny zastępcze;
- rozwój rodzinnej pieczy zastępczej;
- pozyskanie partnerów wspierających kształtowanie wiedzy nt. rodzicielstwa zastępczego;
- dotarcie do jak największego grona odbiorców;
- poszerzenie wiedzy nt. rodzicielstwa zastępczego;
- budowanie realistycznego obrazu rodzicielstwa zastępczego, zatrzymanie powielania stereotypowych i nieprawdziwych informacji na ten temat;
- rozwijanie zainteresowania społecznego tematyką rodzicielstwa zastępczego.

Przyjęty kierunek działań na kolejne lata zakłada intensywny rozwój działań promocyjnych za pomocą urozmaiconych środków przekazu, przy wsparciu partnerów takich jak inne instytucje, lokalni działacze, organizacje pozarządowe, fundacje, środowiska wyznaniowe i inne osoby lub organizacje działające na rzecz dziecka i rodziny, w celu:

- zapewnienia nowych miejsc w rodzinnej pieczy zastępczej;
- pozyskania stałych partnerów wspierających rozwój rodzicielstwa zastępczego;
- standaryzacji rodzinnej zawodowej pieczy zastępczej poprzez dążenie do zmniejszenia liczby podopiecznych pod opieką jednej rodziny zgodną z obowiązującymi przepisami;
- utrzymania osiągniętych standardów związanych z liczbą dzieci w instytucjonalnej pieczy zastępczej;
- możliwie najkrótszy czas pobytu dzieci poniżej 10 roku życia w instytucjonalnej pieczy zastępczej dzięki możliwościom bezzwłocznego przenoszenia takich dzieci do rodzinnych form pieczy zastępczej.

Przyjęcie powyższych kierunków umożliwi wzmocnienie szeroko rozumianego rozwoju rodzinnej pieczy zastępczej.

5. Cele i działania Programu

Za główne cele Programu Wspierania Rodziny i Rozwoju Pieczy Zastępczej w Szczecinie uznaje się:

1. Poprawę warunków życia rodzin z dziećmi i warunków realizacji praw dziecka do rozwoju, wychowania w rodzinie, stabilnego środowiska wychowawczego.
2. Wzmocnienie zdolności rodzin i jej członków do przewyższania pojawiających się trudności życia rodzinnego poprzez uzyskanie profesjonalnego wsparcia.
3. Zapewnienie wsparcia rodziny w kryzysie i ograniczenie zapotrzebowania na usługi trwałej opieki zastępczej.
4. Rozwój rodzinnej pieczy zastępczej, deinstytucjonalizacja pieczy zastępczej, standaryzacja rodzinnej pieczy zastępczej, adekwatne do potrzeb i zmieniających się realiów, profesjonalne wspieranie podmiotów pieczy zastępczej.
5. Podnoszenie kompetencji, skuteczności i jakości działań podmiotów wspierających rodzinę, pieczę zastępczą i usamodzielnianych.

Trzy pierwsze cele odnoszą się bezpośrednio do rodzin naturalnych, cel czwarty do świadczących pieczę zastępczą, piąty natomiast do realizatorów działań i zadań na ich rzecz. Ponadto, cele nr 1. i 2. mają w większym stopniu znaczenie profilaktyczno-zapobiegawcze, natomiast kolejne dwa są o charakterze naprawczo-interwencyjnym i kompensacyjnym.

Dla realizacji przyjętych powyżej celów głównych Programu przyjmuje się za szczególnie istotne zebrane poniżej działania pogrupowane w dwóch obszarach operacyjnych określających kluczowe kierunki działań, realizatorów i wskaźniki realizacji.

5.1. Cel operacyjny I

Poprawa warunków życia rodzin z dziećmi i warunków realizacji praw dziecka do rozwoju, wychowania w rodzinie, stabilnego środowiska wychowawczego.

L.p.	Działania	Wskaźniki realizacji	Realizator	Przewidywane rezultaty
1.1.	Tworzenie i upowszechnianie rozwiązań dla zaspokojenia potrzeb mieszkaniowych przez rodziny z dziećmi	Liczba lokali przekazanych, bądź gruntownie wyremontowanych na potrzeby rodzin wielodzietnych	STBS, ZBiLK	Poprawa warunków mieszkaniowych rodzin z dziećmi

1.2.	Realizacja Programu Dom Dużej Rodziny	Liczba rodzin objętych instrumentami programu	STBS, ZBiLK, MOPR	Poprawa warunków mieszkaniowych rodzin wielodzietnych, mających na utrzymaniu co najmniej 3 dzieci
1.3.	Mieszkalnictwo chronione dla bezdomnych i zagrożonych bezdomnością rodzin z dziećmi	Liczba mieszkań chronionych dla tej kategorii odbiorców, liczba miejsc, liczba korzystających	MOPR	Zapewnienie rodzinom z dziećmi warunków mieszkaniowych umożliwiających prawidłowe funkcjonowanie
1.4.	Udzielanie świadczeń z pomocy społecznej	Liczba rodzin z dziećmi korzystających ze świadczeń, rodzaje świadczeń, liczba świadczeń, wartość świadczeń	MOPR	Poprawa sytuacji ekonomicznej rodzin, zmotywowanie do zmiany sytuacji
1.5.	Udzielanie świadczeń rodzinnych i dodatków opiekuńczych, alimentacyjnych, dodatków mieszkaniowych i energetycznych dla rodzin z dziećmi	Liczba rodzin z dziećmi korzystających ze świadczeń, rodzaje świadczeń, liczba świadczeń, wartość świadczeń	SCŚ	Poprawa kondycji ekonomicznej rodzin z dziećmi
1.6.	Pomoc materialna dla dzieci i młodzieży na podstawie ustawy o systemie oświaty	Liczba uczniów korzystających ze stypendiów edukacyjnych i socjalnych, liczba osób korzystających z ulg za odpłatne usługi opiekuńczo-edukacyjne, wysokość nakładów na formy pomocy materialnej, wysokość udzielonych ulg	Wydział Oświaty UM Szczecin, placówki oświatowe	Wyrównanie szans edukacyjnych, wsparcie potrzeb związanych z edukacją, eliminacja „wykluczenia edukacyjnego”
1.7.	Pomoc materialna w postaci świadczenia rodzicielskiego dla rodziców	Liczba korzystających rodzin	SCŚ, ZUS	Poprawa sytuacji ekonomicznej, rodzin, zapewnienie warunków do godnego macierzyństwa

5.2. Cel operacyjny II

Wzmocnienie zdolności rodzin i jej członków do przewyższania pojawiających się trudności poprzez uzyskanie profesjonalnego wsparcia.

L.p.	Działania	Wskaźniki realizacji	Realizator	Przewidywane rezultaty
2.1.	Prowadzenie placówek wsparcia dziennego	Liczba placówek wsparcia dziennego, liczba osób korzystających, wysokość dotacji ze środków publicznych.	WSS, COnd, NGO, MOPR	Poprawa funkcjonowania społecznego dzieci i ich rodzin; wsparcie podopiecznych placówek w występujących trudnościach szkolnych; wyrównanie szans rozwojowych dzieci i młodzieży
2.2.	Organizacja wypoczynku wakacyjnego dzieci i młodzieży finansowanego ze środków publicznych, dedykowanego dzieciom i młodzieży objętych pomocą MOPR, a także uczestnikom placówek wsparcia dziennego oraz środowiskom rodzicielstwa zastępczego.,	Liczba dzieci korzystająca z wypoczynku, liczba rodzin korzystających ze wsparcia, liczba podmiotów, z którymi zawarto umowy, liczba turnusów o charakterze specjalistycznym dla dzieci o specjalnych potrzebach, wysokość dotacji ze środków publicznych	WSS MOPR, organizatorzy wypoczynku, NGO	Rozwój zainteresowań poznawczych, sportowych i turystycznych nabycie wiedzy i umiejętności w zakresie aktywnego i zdrowego stylu życia
2.3.	Programy profilaktyczne korekcyjne i terapeutyczne, realizowane dla dzieci i młodzieży poza placówkami wsparcia dziennego	Liczba zrealizowanych edycji i programów, liczba uczestników, liczba grup wsparcia, wysokość dotacji ze środków publicznych	WSS, podmioty realizujące programy: MOPR, NGO placówki oświatowe, instytucje kultury, kluby	Poprawa funkcjonowania osób o szczególnych potrzebach, np. dzieci z FAS i RAD, zaburzeniami więzi, dzieci z problemem uzależnień

			sportowe,	
2.4.	Upowszechnianie udziału w przedsięwzięciach typu Szkoła dla Rodziców i przeprowadzanie tego typu przedsięwzięć	Liczba edycji, liczba spotkań, liczba godzin, liczba uczestników, liczba rodzin, liczba organizatorów	MOPR, NGO, Wydział Oświaty	Wzmocnienie postawy odpowiedzialności obojga rodziców za rozwój dziecka, wzmocnienie kompetencji rodzicielskich
2.5.	Świadczenie usług w zakresie doradztwa, prawa, mediacji i terapii	Liczba udzielonych porad i innych usług z rozbiciem na kategorie, np. diagnozy pedagogiczne i psychologiczne, porady prawne, mediacje rodzinne, terapie	WSS, MOPR, NGO	Nabycie umiejętności zapobiegania eskalacji problemów i trudności; nabycie umiejętności polubownego rozwiązywania sporów i konfliktów
2.6.	Organizacja grup wsparcia i samopomocowych dla rodzin z dziećmi z określonym typem problemów	Liczba funkcjonujących grup wsparcia, liczba osób korzystających z oferty	WSS, MOPR, NGO, placówki oświatowe, instytucje kultury, kluby sportowe, inne	Wzmocnienie gotowości rodzin do aktywnego rozwiązywania problemów i trudności
2.7.	Punkty konsultacyjne dla osób z problemem uzależnień i przemocy w rodzinie	Liczba punktów, rodzaje udzielanych porad i konsultacji, liczba obsługiwanych klientów i ich grup	WSS, MOPR, SCPU	Zapobieganie powstawaniu sytuacji kryzysowych; wzrost wiedzy o mechanizmach uzależnienia; zmotywowanie do podjęcia odpowiedniej terapii, abstynencji

5.3. Cel operacyjny III

Zapewnienie wsparcia rodziny w kryzysie i ograniczenie zapotrzebowania na usługi trwałej opieki zastępczej.

L.p.	Działania	Wskaźniki realizacji	Realizator	Przewidywane rezultaty
------	-----------	----------------------	------------	------------------------

3.1.	Zapewnienie dostosowanej do potrzeb rodzin asystentury rodzinnej realizowanej przez wydzielony w strukturze MOPR Dział Wsparcia Rodziny	Liczba asystentów rodziny, liczba rodzin objętych asystenturą, - w tym na wnioski Sądu, - w tym z rodzin, z dziećmi w pieczy zastępczej, - w tym rodzin bez dzieci w pieczy zastępczej, liczba dzieci powracających z pieczy zastępczej do rodziny naturalnej, liczba planów pomocy rodzinie zakończonych z efektem, liczba rodzin objętych wsparciem 1 asystenta	MOPR, WSS	Spadek liczby dzieci kierowanych do pieczy zastępczej; ograniczenie czasu pobytu dzieci w pieczy zastępczej, szczególnie w formach interwencyjnych - podwyższenie kompetencji umożliwiających pełnienie ról rodzinnych bez pomocy asystenta rodziny
3.2.	Realizacja przez wydzielony w strukturze MOPR Dział Wsparcia Rodziny specjalistycznych warsztatów dla rodzin niewydolnych opiekuńczo-wychowawczych – cykl „Szkoły dla Rodziców”	Liczba osób dorosłych objętych wsparciem, liczba dzieci, liczba edycji	MOPR	Zapobieganie umieszczeniom dzieci w pieczy zastępczej, wzmocnienie kompetencji rodzicielskich wzmocnienie więzi rodzinnych, reintegracja rodziny
3.3.	Poszerzenie zakresu pomocy oferowanej przez wydzielony w strukturze MOPR Dział Wsparcia Rodziny o pomoc psychologiczno-terapeutyczną dostosowaną do potrzeb rodziny, udzielaną w miejscu zamieszkania i w siedzibie ośrodka	Liczba rodzin objętych wsparciem, liczba osób w tych rodzinach, liczba dzieci w tych rodzinach, liczba udzielonych porad	MOPR	Zapobieganie umieszczeniom dzieci w pieczy zastępczej wzmocnienie więzi rodzinnych, reintegracja rodziny

3.4.	Zapewnienie wsparcia pedagoga rodzinnego w ramach współpracy MOPR z TPD – pedagog rodzinny	Liczba rodzin kierowanych do TPD przez MOPR, liczba rodzin objętych wsparciem, liczba dzieci powracających do rodzin naturalnych po okresie pobytu w pieczy zastępczej	WSS, TPD, MOPR	Spadek liczby dzieci kierowanych do pieczy zastępczej; ograniczenie czasu pobytu dzieci w pieczy zastępczej, szczególnie w formach interwencyjnych - podwyższenie kompetencji umożliwiających pełnienie roli rodzicielskiej bez pomocy asystenta rodziny
3.5.	Zapewnienie wsparcia dla rodzin przez wydzielony w strukturze MOPR w ramach projektu „Samodzielni – kompleksowy system wsparcia dziecka i rodziny w Szczecinie” Zespół Intensywnej Pracy z Rodziną / na czas realizacji projektu/	Liczba rodzin objętych wsparciem, liczba planów pomocy rodzinie zakończonych z efektem, liczba dzieci powracających do rodzin naturalnych po okresie pobytu w pieczy zastępczej	MOPR / czas realizacji projektu	Wzmocnienie kompetencji związanych z pełnieniem roli rodzicielskiej, zmniejszenie liczby dzieci w pieczy zastępczej
3.6.	Organizacja specjalistycznych szkoleń dla rodzin niewydolnych opiekuńczo - wychowawczo	Liczba rodzin objętych szkoleniami, liczba dzieci w tych rodzinach	CO nD	Wzmocnienie kompetencji związanych z pełnieniem roli rodzicielskiej, zmniejszenie liczby dzieci w pieczy zastępczej
3.7.	Praca socjalna, w tym interwencja kryzysowa na rzecz rodzin z dziećmi w kryzysie	Liczba osób z dziećmi korzystających z czasowych miejsc pobytu: - w hostelu dla osób doznających przemocy, - w mieszkaniu chronionym, - w innej placówce dla rodziców z dziećmi, np. w schronisku dla osób bezdomnych, domu samotnej matki, liczba prowadzonych procedur NK dla rodzin z dziećmi	MOPR, NGO, podmioty realizujące programy zapewniające schronienie i prowadzące aktywizację klientów w rozmaitych formach	Przełamanie barier w możliwości poprawnego pełnienia roli rodzicielskiej

3.8.	Pomoc w uzyskaniu zatrudnienia, w utrzymaniu zatrudnienia	Liczba rodzin z dziećmi korzystających z programów łączących integrację zawodową i społeczną,	PUP w Szczecinie, podmioty realizujące programy integracji społecznej i zawodowej	Przełamanie barier w możliwości poprawnego pełnienia ról społecznych poprawa sytuacji ekonomicznej rodziców, poprzez powrót na rynek pracy, w przypadku osób bezrobotnych
------	---	---	---	--

5.4. Cel operacyjny IV

Rozwój rodzinnej pieczy zastępczej, utrzymanie standardów instytucjonalnej pieczy zastępczej, standaryzacja rodzinnej pieczy zastępczej, profesjonalne wspieranie podmiotów pieczy zastępczej.

L.p.	Działania	Wskaźniki realizacji	Realizator	Przewidywane rezultaty
4.1.	Tworzenie nowych zawodowych i niezawodowych form rodzinnej pieczy zastępczej	Liczba nowych form rodzinnej pieczy zastępczej	MOPR	Zwiększona liczba miejsc w rodzinnej pieczy zastępczej
4.2.	Zminimalizowanie pobytu dzieci poniżej 10 roku życia w pieczy instytucjonalnej tylko do niezbędnych sytuacji, tj. przemoc i bezpośrednie zagrożenia ich życia i zdrowia. Niezwłoczne przenoszenie dzieci poniżej 10 roku życia do rodzinnych form pieczy zastępczej	Liczba dzieci poniżej 10 roku życia w pieczy instytucjonalnej	MOPR	Zabezpieczenie opieki nad dziećmi do lat 10 w rodzinnej pieczy zastępczej

4.3.	Zwiększenie miejsc w pieczy zastępczej dla dzieci o specjalnych potrzebach	Liczba miejsc w rodzinach zastępczych specjalistycznych oraz w specjalistycznych placówkach opiekuńczo-wychowawczych; liczba placówek o charakterze specjalistyczno-terapeutycznym w porównaniu do liczby dzieci o specjalnych potrzebach	MOPR, COnd, WSS	Utworzenie nowych miejsc dla dzieci o specjalnych potrzebach
4.4.	Skracanie czasu pobytu dzieci w interwencyjnych formach pieczy zastępczej poprzez szybsze regulowanie sytuacji prawnej podopiecznych pieczy zastępczej	Liczba wniosków do Sądu o uregulowanie sytuacji prawnej dzieci	MOPR, Sąd rodzinny	Krótszy czas pobytu dzieci w interwencyjnych formach pieczy zastępczej
4.5.	Zmniejszanie liczby dzieci w rodzinach zastępczych zawodowych pełniących funkcje pogotowia rodzinnego zgodnie z obowiązującymi przepisami	Liczba dzieci w pogotowiach rodzinnych w stosunku do liczby pogotowi, liczba nowych utworzonych form pieczy zastępczej tego typu	MOPR	Polepszenie warunków opieki nad dziećmi przebywającymi w rodzinach zastępczych zawodowych pełniących funkcję pogotowia rodzinnego; spełnianie standardu ustawowego
4.6.	Zapewnienie szkoleń dla funkcjonujących rodzin zastępczych, także w systemie indywidualnego dofinansowania zgodnie ze zgłaszanymi potrzebami	Liczba szkoleń, liczba uczestniczących w szkoleniach	WSS, MOPR,	Podniesienie kompetencji rodzin zastępczych

4.7.	Zapewnienie szkoleń i superwizji dla pracowników MOPR (orpz) i COnd	Liczba szkoleń, liczba uczestniczących w szkoleniach, liczba spotkań superwizyjnych liczba osób korzystających z superwizji	MOPR, COnd, WSS	Podniesienie kompetencji i zapewnienie wsparcia pracownikom MOPR i COnd
4.8.	Utrzymanie waloryzacji wynagrodzeń dla zawodowych opiekunów zastępczych proporcjonalnie do wskaźników wzrostu wynagrodzeń	Liczba regulacji wynagrodzeń zawodowych opiekunów zastępczych	MOPR, WSS	Zwiększona motywacja osób zapewniających dzieciom rodzinną pieczę zastępczą
4.9.	Zapewnienie dostępu do superwizji, wsparcia psychologicznego, szkoleniowego i doradczego dla rodzin zastępczych i prowadzących rodzinne domy dziecka	Liczba form wsparcia, liczba osób korzystających	MOPR, WSS	Podniesienie kompetencji rodziców zastępczych
4.10.	Zapewnienie dostępu do możliwości diagnostycznych, doradczych i terapeutycznych dla wychowanków rodzinnej pieczy zastępczej	Liczba porad udzielonych przez specjalistów zatrudnionych w DZ oraz skierowań do specjalistów zgodnie z potrzebami wychowanków, liczba osób korzystających	MOPR, WSS	Dobór odpowiednich oddziaływań terapeutycznych i wychowawczych wobec dzieci w pieczy zastępczej
4.11.	Tworzenie warunków do rozwoju aktywności samopomocowej, grup wsparcia i integracji środowiska rodzin zastępczych	Liczba grup samopomocowych, liczba spotkań z rodzinami zastępczymi.	MOPR, WSS	Podniesienie kompetencji rodziców zastępczych, integracja środowiska rodzin zastępczych

4.12.	Promocja rodzicielstwa zastępczego na terenie Miasta Szczecin zgodnie z opracowaną kampanią promocyjną.	Liczba i rodzaj działań promocyjnych.	MOPR	Wzrost zainteresowania rodzicielstwem zastępczym, zwiększenie świadomości mieszkańców miasta nt. Pieczy zastępczej, zainteresowanie tworzeniem nowych form niezawodowych i zawodowych rodzin zastępczych, wzrost kandydatów podejmujących się procedury i szkolenia, nowe miejsca w rodzinnych formach pieczy zastępczej.
-------	---	---------------------------------------	------	---

5.5. Cel operacyjny V

Podnoszenie kompetencji, skuteczności i jakości działań podmiotów wspierających rodzinę, pieczę zastępczą i usamodzielnianych.

L.p.	Działania	Wskaźniki realizacji	Realizator	Przewidywane rezultaty
5.1.	Współdziałanie i współpraca osób i podmiotów na rzecz rodziny w kryzysie	Liczba opracowanych procedur współdziałania, liczba opracowanych i zrealizowanych planów pomocy rodzinie, w tym z problemem przemocy, liczba powołanych grup roboczych dla takich rodzin, liczba spotkań tych grup	MOPR, WSS, placówki opiekuńczo-wychowawcze, rodzinne formy pieczy zastępczej, placówki wsparcia dziennego kuratorzy sądowi, Policja, placówki oświatowe, grupy robocze Interdyscyplinarnego Zespołu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie	Efektywniejsze wsparcie dla rodziny w kryzysie

5.2.	Ścisła współpraca między podmiotami działającymi na rzecz dziecka i rodziny	Liczba rodzin z dzieckiem w pieczy zastępczej objętych wsparciem podmiotu organizującego pracę z rodziną, liczba posiedzeń zespołów ds. okresowej oceny sytuacji dziecka z udziałem asystenta rodziny lub pracownika socjalnego.	MOPR, WSS, COnd	Bieżąca wymiana informacji między podmiotami działającymi na rzecz dziecka i rodziny w kryzysie
5.3.	Opracowanie i upowszechnianie informatorów drukowanych i elektronicznych oraz aktywność w mediach społecznościowych	Liczba stron internetowych, informatorów papierowych i elektronicznych dedykowanych problematyce rodzicielstwa zastępczego.	WSS, MOPR, NGO	Zwiększona dostępność do informacji dot. działań na rzecz wsparcia rodziny oraz rozwoju rodzicielstwa zastępczego
5.4.	Szkolenia i konferencje	Liczba konferencji i szkoleń dla podmiotów i osób działających na rzecz rodziny, liczba i kategoria uczestników szkoleń i konferencji	WSS UM Szczecin, MOPR w Szczecinie, GKRPA - jako podmioty inicjujące i zlecające, realizatorzy szkoleń	Podniesiona jakość działań i współpracy podmiotów działających na rzecz rodziny i pieczy zastępczej
5.5.	Honorowanie i popularyzowanie rozwiązań i praktyk przyjaznych rodzinie	Liczba wydarzeń promocyjnych, w tym patronatów i mecenatów	Prezydent Miasta Szczecin, WSS, MOPR, ROPS w Szczecinie, Zachodniopomorski Urząd Wojewódzki	Upowszechnienie innowacyjnych rozwiązań dotyczących działań na rzecz rodziny oraz rozwoju rodzinnej pieczy zastępczej

5.6.	Uzyskanie standardów zatrudnienia koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej zgodnych z ustawą	Liczba koordynatorów w stosunku do liczby rodzin zastępczych	MOPR, WSS	Polepszenie jakości wsparcia i działań na rzecz rodzin zastępczych
5.7.	Zapewnienie szkoleń i superwizji dla pracowników organizatora rodzinnej pieczy zastępczej, pracowników DWR, pracowników COnd	Liczba szkoleń liczba uczestniczących w szkoleniach	MOPR, COnd, WSS	Stale podnoszenie kompetencji oraz przeciwdziałanie wypaleniu zawodowemu pracowników zatrudnionych w sektorze wsparcia dziecka i rodziny
5.8.	Zatrudnianie specjalistów dla wsparcia rodzin zastępczych i wykonywania działań wynikających z ustawy przy wykorzystaniu usług zewnętrznych	Liczba specjalistów w Dziale Pieczy Zastępczej, liczba dofinansowań do skorzystania z usług specjalistycznych poza MOPR	MOPR	Polepszenie jakości działania rodzin zastępczych
5.9.	Utrzymanie cyklicznych działań wspierających usamodzielnianie wychowanków pieczy zastępczej	Liczba realizowanych programów wsparcia, liczba osób korzystających	MOPR, WSS, COnd, PUP	Osiągnięcie pełnej samodzielności wychowanków pieczy zastępczej
5.10.	Utrzymanie rozwoju mieszkalnictwa chronionego dla osób opuszczających pieczę zastępczą	Liczba mieszkań chronionych, liczba miejsc liczba osób korzystających	MOPR, STBS, ZBiLK,	Osiągnięcie pełnej samodzielności wychowanków pieczy zastępczej
5.11.	Kontynuacja staży i pomoc w uzyskaniu pierwszego zatrudnienia dla opuszczających pieczę i dorastających w pieczy zastępczej	Liczba podmiotów przyjmujących na staż, liczba zrealizowanych staży, liczba osób skierowanych do pracodawcy w celu podjęcia pierwszego zatrudnienia	MOPR, FRC	Osiągnięcie pełnej samodzielności ekonomicznej wychowanków pieczy zastępczej

5.12.	Pozyskiwanie i honorowanie wyszkolonych kandydatów na opiekunów usamodzielnienia	Liczba usamodzielnianych korzystających z instrumentów wsparcia, liczba szkoleń dla opiekunów usamodzielnienia, liczba uczestniczących, liczba opiekunów usamodzielnienia pozyskanych spoza pieczy zastępczej	MOPR, COnd	Wzmocnienie wsparcia dla usamodzielnianych wychowanków pieczy zastępczej
5.13.	Kontynuacja współpracy związanej z rozwojem możliwości zaspokojenia potrzeb mieszkaniowych dla wychowanka usamodzielnianego o specjalnych potrzebach ze względu na niepełnosprawność	Liczba osób o takich potrzebach, dla których wypracowane rozwiązanie	WSS, MOPR STBS, ZBiLK	Zapewnienie samodzielnego funkcjonowania wychowankom z niepełnosprawnościami opuszczającym pieczę zastępczą
5.14.	Zwiększanie liczby dokonywanych ocen i ewaluacji usamodzielnienia z udziałem osób usamodzielnianych i opiekunów usamodzielnienia	Liczba końcowych ocen procesu usamodzielnienia	MOPR, COnd	Polepszenie jakości procesu usamodzielnienia wychowanków pieczy zastępczej poprzez monitorowanie i analizę losów osób opuszczających pieczę zastępczą
5.15.	Rozwój indywidualnego wsparcia dla osób w procesie usamodzielniania w formie mentoringu	Liczba osób objętych mentoringiem, liczba mentorów	MOPR, COnd	Zapewnienie zindywidualizowanego wsparcia dla usamodzielnianych wychowanków pieczy zastępczej

5.16.	Okresowe spotkania międzysektorowe dla omówienia i wypracowywania rozwiązań i zasad współdziałania	Liczba spotkań międzysektorowych	WSS, MOPR, COnd, NGO	Podniesiona jakość działań i współpracy podmiotów działających na rzecz rodziny i pieczy zastępczej
5.17.	Rozwój strony internetowej związanej z promocją rodzinnej pieczy zastępczej oraz ofertą wsparcia opiekunów zastępczych oraz osób opuszczających pieczę zastępczą, prowadzenie profilu społecznościowego spójnie ze stroną internetową. Realizacja działań opracowanych w kampanii promocyjnej rodzicielstwo zastępcze.	Liczba postów/informacji umieszczanych na stronie oraz interakcji z odbiorcami, realizacja punktów założonych w kampanii	WSS, MOPR	Zwiększona dostępność do informacji dot. działań na rzecz wsparcia i rozwoju rodzinnej pieczy zastępczej oraz dla osób opuszczających pieczę zastępczą. Zwiększona świadomość społeczności lokalnej o rodzicielstwie zastępczym

6. Finansowanie programu

Program finansowany będzie ze środków z budżetu Gminy Miasto Szczecin, przeznaczonych na finansowanie w poszczególnych latach zadań Programu, zarówno poprzez budżety jednostek organizacyjnych Miasta – realizatorów poszczególnych zadań, jak i poprzez udzielane dotacje.

Prognozowane wydatki Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie w Szczecinie – jednego z realizatorów programu przedstawia poniższa tabela:

Tabela 15. Finansowanie programu na lata 2023-2025 z budżetu Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie w Szczecinie

Prognozy finansowe na lata	Wspieranie rodziny	Pieczka zastępcza
2023*	1 616 274,00	20 881 375,00

2024**	1 714 969,00	22 095 567,00
2025**	1 797 719,00	22 178 153,00
Ogółem prognozy finansowe w latach 2023-2025	5 128 962,00	65 155 095,00

*projekt budżetu na 2023 r.

** zweryfikowane potrzeby

Zakłada się finansowanie części zadań Programu ze środków przeznaczonych na realizację Gminnego Programu Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych oraz Przeciwdziałania Narkomanii dla Miasta Szczecin.

Potencjalnym źródłem finansowania są, możliwe do uzyskania w trybie konkursowym, dotacje ze środków Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Zachodniopomorskiego na lata 2014-2022 oraz środków na realizację krajowych programów wspierania rodziny. Znowelizowana ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej dopuszcza możliwość dofinansowania kosztu realizacji zadania z zakresu wspierania rodziny, także w przypadku zadań własnych jednostki samorządu terytorialnego.

Zadania realizowane przez inne, niż finansowane z budżetu Miasta, jednostki i podmioty będą mogły być wspierane własnymi środkami tych jednostek i odrębnie przez nie uzyskanymi z innych źródeł.

Do podstawowych źródeł finansowania programów należą:

- budżet Gminy Miasto Szczecin,
- budżet państwa,
- środki finansowe z funduszy unijnych pozyskane zarówno przez jednostki organizacyjne Miasta, jak i organizacje pozarządowe i inne podmioty realizujące projekty społeczne w partnerstwie z Gminą Miasto Szczecin;
- środki finansowe podmiotów współpracujących z Gminą Miasto Szczecin w zakresie realizacji zadań niniejszego programu.

7. Limit zawodowych rodzin zastępczych i rodzinnych domów dziecka

Tabela 16. Limit dla nowo tworzonych zawodowych rodzin zastępczych i rodzinnych domów dziecka

Rok 2023	5 zawodowych form rodzinnej pieczy zastępczej (rodzina zastępcza/rodzinny dom dziecka)
Rok 2024	5 zawodowych form rodzinnej pieczy zastępczej (rodzina zastępcza/rodzinny dom dziecka)

Rok 2025	5 zawodowych form rodzinnej pieczy zastępczej (rodzina zastępcza/rodzinny dom dziecka)
-----------------	--

Limit niewykorzystany w danym roku może zostać wykorzystany w kolejnych latach, w okresie realizacji Programu.

8. Monitoring i ewaluacja

Realizacja Programu będzie podlegała corocznemu monitoringowi, podstawowe dane umożliwiające odniesienie do zawartych w Programie wskaźników realizacji przyjętych celów, zostaną zobrazowane w rocznych sprawozdaniach Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie, w części dotyczącej wspierania rodziny oraz pieczy zastępczej. Część dotycząca pieczy zastępczej zawierać będzie także zestawienie potrzeb w zakresie pieczy zastępczej, o których mowa w art. 182 ust 5 ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej.

Ponadto, narzędziem monitoringu Programu będą okresowe półroczne sprawozdania rzeczowo finansowe z realizacji zadań gminy i powiatu w zakresie ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, sporządzane w systemie sprawozdawczości elektronicznej CAS. Ewaluacja przeprowadzana w trakcie realizacji Programu, w oparciu o porównawcze dane i oceny, ma przede wszystkim umożliwić ewentualną korektę Programu, gdyby z monitoringu wynikało zagrożenie dla realizacji kluczowych postanowień Programu.

9. Ocena ryzyka

Dokument poddany został analizie pod kątem zgodności przyjętych postanowień i sposobu ich realizacji z zarządzeniem Nr 506/17 Prezydenta Miasta Szczecin z dnia 23 listopada 2017 r. w sprawie funkcjonowania kontroli zarządczej w Gminie Miasto Szczecin (zm. Zarządzenie nr 5/18 z dnia 04 stycznia 2018 r.) . Kluczową kwestią Programu jest fakt wyznaczenia działań, określenie wskaźników, wskazanie realizatorów poszczególnych działań oraz przewidywane rezultaty. Przyjęcie Programu istotnie ograniczy ryzyko planowania zadań budżetowych w sferze wspierania rodziny i rozwoju pieczy zastępczej. Analiza ryzyka przeprowadzana przez realizatorów działań, z uwzględnieniem danych z monitoringu i ewaluacji oraz zmian zewnętrznych czynników – pozwoli na bieżącą identyfikację i ocenę ryzyka. Działania analityczne prowadzone z wykorzystaniem odpowiednich mechanizmów kontroli zarządczej będą miały na celu ograniczenie ewentualnych zagrożeń w realizacji poszczególnych działań programowych.

10. Plan komunikacji społecznej dokumentu

Po przyjęciu dokumentu przez Radę Miasta Szczecin zostanie on umieszczony na ogólnodostępnych stronach internetowych:

- Biuletynu Informacji Publicznej Urzędu Miasta Szczecin,
- Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie.

Ponadto informacja o przyjęciu dokumentu wraz z informacją o jego najważniejszych założeniach zostanie przekazana do lokalnych mediów oraz realizatorów i partnerów programu.

11. Zakończenie

Program Wspierania Rodziny i Rozwoju Pieczy Zastępczej Gminy Miasto Szczecin na lata 2023-2025 jest kontynuacją działań realizowanych przez Gminę Miasto Szczecin w latach poprzednich. Jego głównym celem nadal jest w szczególności reintegracja rodzin a także podniesienie jakości funkcjonowania rodzin mających problem z realizacją roli opiekuńczo-wychowawczej. Wypracowane i wdrożone dotychczas działania na rzecz usamodzielnianych opuszczających opiekę zastępczą będą kontynuowane.

12. Spis tabel

Tabela 1. Spójność programu z założeniami dokumentów strategicznych na poziomie krajowym, regionalnym i lokalnym	5
Tabela 2. Liczba rodzin korzystających z pomocy MOPR w Szczecinie	8
Tabela 3. Typy rodzin objętych pomocą w latach 2020-2022 (I półrocze) zgodnie z ustawą z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej	9
Tabela 4. Liczba rodzin korzystających z usług asystenta rodziny w latach 2020-2022 (I półrocze) r. - dane porównawcze	12
Tabela 5. Najczęstsze przyczyny pobytu w pieczy zastępczej	15
Tabela 6. Liczba dzieci w pieczy zastępczej	16
Tabela 7. Dzieci poza Szczecinem narastająco w wybranych latach	16
Tabela 8. Piecza rodzinna w Szczecinie – wiek dzieci. Stan na 30.06.2022	17
Tabela 9. Piecza instytucjonalna w Szczecinie – z uwzględnieniem wieku dzieci. Stan na 30.06.2022 r.....	17
Tabela 10. Zbiorcze zestawienie napływu do pieczy zastępczej z rodzin naturalnych w latach 2020-2022	18
Tabela 11. Zbiorcze zestawienie odpływu z pieczy zastępczej w latach 2020-2022	19
Tabela 12. Struktura pieczy instytucjonalnej na terenie Szczecina – stan na 30.06.2022 r.	20

Tabela 13. Liczebność dzieci w rodzinnych formach pieczy zastępczej w Szczecinie – lata 2020-2022	21
Tabela 14. Udzielone świadczenia usamodzielnianym wychowankom opuszczającym rodziny zastępcze i placówki opiekuńczo-wychowawcze w latach 2020-2022	23
Tabela 15. Finansowanie programu na lata 2023-2025 z budżetu Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie w Szczecinie	40
Tabela 16. Limit dla nowo tworzonych zawodowych rodzin zastępczych i rodzinnych domów dziecka	41

13. Wykaz skrótów

CAS - Centralna Aplikacja Statystyczna

COnd - Centrum Opieki nad Dzieckiem w Szczecinie

FAS - z ang. Fetal Alcohol Syndrome (Alkoholowy Zespół Płodowy)

FRC - Fundacja Robinsona Crusoe

GKRPA - Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Szczecinie

OHP - Ochotnicze Hufce Pracy w Szczecinie

MOPR - Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie w Szczecinie

MOS - Młodzieżowe Ośrodki Socjoterapii w Szczecinie

NGO - z ang. Non Governmental Organisation – organizacje pozarządowe

PUP - Powiatowy Urząd Pracy w Szczecinie

PWD - placówki wsparcia dziennego

RAD - z ang. Reactive Attachment Disorder - Reaktywne Zaburzenia Przywiązania

ROPS - Rejonowy Ośrodek Pomocy Społecznej w Szczecinie

SCPU - Szczecińskie Centrum Profilaktyki Uzależnień

SCŚ - Szczecińskie Centrum Świadczeń

STBS - Szczecińskie Towarzystwo Budownictwa Społecznego

TPD - Towarzystwo Przyjaciół Dzieci w Szczecinie

UM - Urząd Miasta Szczecin

WSS - Wydział Spraw Społecznych w Urzędzie Miasta Szczecin

ZBiLK - Zarząd Budynków i Lokali Komunalnych w Szczecinie

ZUS - Zakład Ubezpieczeń Społecznych w Szczecinie